Tepežni dan.

Črtica. — Cvetinomirski.

Sneg mu je škripal pod nogami; hodil je težko in se je oziral na vse strani. Majhen in bolan je bil, z luknjasto čepico na kuštravi glavici. Pod pazduho je tiščal bekovo šibico, tenko, gibko — šel je namreč tepežkat, da bi si pridobil kaj kruha, zakaj bil je tepežni dan.

Ko je stopil v vas, je potrkal na duri Cundrove hiše in je plaho vstopil. Za mizo je sedel gospod Cunder sam, velik, lepo rejen, okrogel človek in je pušil iz velike pipe. Kraj peči, na klopi, pa so čepeli otroci, rdečelični, radostni, smeh in veselje na licih in v očeh. Vsa izba je bila polna mladostnega veselja; lična in prijazna je bila, topel vzduh je ležal v njej kakor oblak dišečega kadila . . .

„Gelče! Gelče!"

Komaj, da je slišal revček te besede smehljajočih otrok: iztegnil je lahno desnico s šibico in se je približal mizi. Cunder je puhnil dim visoko v zrak in je vzel pipo iz ust.

„Rešite se! Rešite se! — Danes je tepežni dan, gospod Cunder!"

Dvignil je šibico in je pogledal bogatemu posestniku naravnost v oči.

„Rešite se!" Smešnoneroden je stal pred njim in je trepetal, razcapan z luknjasto čepico na glavi, nerodne, tudi luknjaste, stare materine škornje na nogah; njegov beli, bolni obraz je postajal še bledejši; oči so švigale nemirno sem in tja, in ustnice so drhtele kakor v joku.

„Prosim . . . če bi dali . . . no, mama so tako rekli — če bi dali kruha. — Danes je tepežni dan — rešite se, gospod Cunder."

Še više je dvignil šibico in je udaril narahlo po krivem, grbastem hrbtu bogatina Cundra.

Tedaj se je dvignil gospod Cunder s klopi in nenadoma je bil njegov obraz ves teman in osoren. Stisnil je jezno pesti in je zažugal.

„Čakaj me no, paglavec, ti lenoba, ti nebodigatreba! Beračil bi rad okoli . . . tak si kakor tvoja mati . . . veš, prav nič boljši ne boš . . . Le povej ji, naj mi že enkrat vrne tistih sto kron. Jaz ne bom čakal celo večnost za tako vsoto . . . Delala bi rajši, delala, ne pa pošiljala svojih otrok tepežkat . . . To povej rajši materi doma! Razumel, kaj?"

Gelče je sklonil glavo globoko na prsi in se ni več ozrl v posestnika; tudi ni razumel njegovih besed, osornih, mrkih; le peklo ga je globoko v srcu to očitanje, grizlo in glodalo ga je kakor strupene pšice.

„Prosim . . . lačen sem . . . Samo malo . . . grižljaj kruha . . ."

Jecljal je in ni razumel svojih lastnih besed; zrl je v tla, stisnil je bil šibico pod pazduho, upognjen kakor majhen starček, in je drgetal po vsem telesu.

„Ni treba beračiti . . . čemu?" je govoril osorno Cunder. „Pojdi domov in povej materi, naj mi že enkrat vrne tisti denar . . . Potem pridi pa tepežkat . . . Zbogom, otroče!"

Gelče je vztrepetal kakor v mrazu.

„Glejte... lačen sem. Še ničesar nisem jedel danes — in mama tudi še ne..."

Bogatin je molčal; teman je bil njegov pogled, teman njegov okrogli obraz.

„Samo grižljaj, prosim... O, da bi vedeli, kako revni smo... Drobtino kruha..."

Še tišji je bil Gelčetov glas, kakor glas iz groba; prihajal je iz groba in je umolknil...

... „Gelče! Gelče!"...

Tih in nem je hitel Gelče skozi duri na cesto in ni slišal otrok, ki so vpili za njim. Pred očmi mu je ležala megla, huda, temna slutnja je objela njegovo mlado srce.

Ni šel v vas; vrgel je šibico od sebe in se je okrenil. Pot, ki je vodila iz vasi domov, je bila dolga, dolga... Gelče se je napotil po tej poti in je jokal...

Pričelo je snežiti. Težki kosmiči so padali na zemljo, sneg pod nogami je škripal še bolj kakor prej. Od severa sem je brila mrzla burja in je dihala Gelčetu v lica...

Izprva je hodil Gelče še dosti lahko. Nato pa se je utrudil; migljajoče morje ga je zavilo vsega v sneženo odejo.

Rad bi se bil odpočil. Sedel je kraj pota in je zajokal še huje. Sčasoma je ponehal jok, in zaspana utrujenost je legla na mlada lica; Gelče je zadremal in je zaspal.

Sanjalo se mu je, kako da tepežka bogatina Cundra, vesel, živahnih oči in zardelih lic. Lahno in gibko drči bekova šibica po bogatinovem hrbtu, upogiba se in se krivi, slednjič udari malo jezno po zaokroženi grbi in Gelče se mora pri tem prizoru glasno nasmejati... — „Rešite se, rešite! Gospod Cunder, danes je tepežni dan..." nagovarja Gelče debelušnega bogatina, ki teka za mizo, grbast in smešen, ogiba se udarcev in beži pred njim. Gelče pa za njim: tupatam švrkne še šibica po bogatinovi visoki grbi, da zaječi in zbeži pod klop in še naprej pod omaro... Končno se prikaže vunkaj in da Gelčetu za tepežkanje svetel cekin...

Snežilo je naprej; še gostejše so bile snežinke in še mrzlejša burja, ki je brila preko polja in lazov na polju. Gelče ni več sanjal; ležal je mirno in tiho na snegu in njegov obraz je bil ves bel od snežink. Mrzla skorja se je strjevala na velih, bolnih licih; vodene, prazne, so zrle oči v meglo — bile so kakor mrtve.

Hipoma se je zganil in je planil pokoncu; nič ni vedel, kje je — bilo mu je, kakor da je vstal iz groba...

„Mama! Mama!"

Tih glas je zaklical sredi polja, a veter ga je odnesel s sabo v gozd za holmom; nato je bilo vse tiho...

Gelče je zajokal in se je napotil dalje; ihtel je vso pot, vso dolgo pot.

„Ah, mamica, mamica..."

Snežinke so rajale nad njim svoj divji ples. Silneje je zatulil sever, zacvilila je burja in je zbežala preko poljane. Mrzlična pokrajina vsenaokoli — in na tej mrliški pokrajini plah, zavetja potreben otrok . . .

Kolikor dalje je hodil Gelče, toliko trudnejše so postajale njegove noge in toliko bolj mrzle njegove roke. Kakor v smrtnem boju je drgetal in je šklepetal od mraza. Globoko upognjen je hodil, roke ob životu, klavern in vendar upajoč . . .

Tako je prišel domov. V izbi je sedela za pečjo mati in je bila takoj pri njem.

„No, Gelče, kaj si dobil?"

Ni je slišal. Legel je na klop za pečjo in je še vedno trepetal.

Mati se je prestrašila.

„Gelče! Gelče! . . . Povej! . . . Kdo ti je storil kaj žalega?"

Gelče se je zganil.

„Gospod Cunder . . . ah . . ., mama . . . ni mi dal nič; rekel je, naj grem povedat . . ."

Ta glas je bil kakor glas iz daljave; mati se je sklonila globoko in je poljubila svojega malčka, bil je kakor mrtev, ni se ganil.

Vsa prestrašena je bila mati; solze so se ji udrle po razoranih licih. Sklonjena nad Gelčetom je govorila s tihim, plahim glasom:

„Gelče! . . . Daj, povej, kaj je bilo? . . . Če nisi dobil ničesar za tepežkanje — kaj tisto! . . . Bo že Bog tako naredil, da bo vse prav . . ."

Ni se vzdramil Gelče, ni slišal ne materinih besedi, ne njenega ihtenja. Samo rahlo je dihal, oči zaprte, roke so visele s klopi navzdol, kakor da bi bile lesene.

Tedaj je izpreletelo mater do mozga, in kriknila je, kakor da ji para kdo z brušenim nožem srce:

„Samo besedo izpregovori, Gelče, nikar še ne umri!"

Glasneje je zaihtela, roke je imela sklenjene na prsih.

A Gelče se še vedno ni vzdramil; obrazek, bel in mil, je bil podoben obrazku spečega angelčka.

Nekoliko trenutkov je bila smrtna tišina v mrzli, nezakurjeni izbi. Mati je prenehala jokati in je pokleknila na pručko pred Gelčeta in poslušala, če mu še utriplje srce. Dolgo je poslušala. Vsenaokrog pa je bilo tako tiho, tako tiho . . .

„Samo besedo izpregovori!" je prosila mati.

Šele čez dolgo časa se je Gelče vzdramil iz omotice; počasi in trudno je odprl trepalnice in je pogledal mater.

„Lačen!" je rekel s prosečim, jokavim glasom.

Mati je zavzdihnila.

„Vse boš dobil, čisto vse, malček . . . samo malo potrpi . . . Tudi jaz sem lačna . . ."

Tedaj je povedal Gelče čisto vse, od začetka do konca, kaj da je rekel bogati Cunder; in povedal je tudi, kako hudo da se mu je godilo na poti.

„Bog se nas usmili!" je rekla nato mati proseče, kakor v molitvi. „Nikar nas ne zapusti v tej bedi in revščini, ozri se milostno na revčke!"

In res se je Bog usmilil. Kako, za to bodo vedeli gospod župnik in še nekateri drugi usmiljeni ljudje. Za tužnim tepežnim dnevom so prišli lepši dnevi.

Njena sreča . . .

Zatulila je burja okrog oglov, in iz stare železne peči se je pokadilo. Vsa soba je bila že v dimu, da se je komaj videlo od peči do okna. Zunaj je snežilo kot za stavo. Starka, ki je sedela pri železni peči in si grela premrle ude, ni še pomnila kaj takega, odkar je ugasnila njena sreča . . . In tega je bilo že dolgo.

Imela je stara Maruša v svoji mladosti moža, skrbnega in delavnega, da je bilo malo takih. Hodil je v tovarno, kjer so lili steklo. Težko delo je bilo to; neznosna vročina poleti in pozimi. Sredi velike dvorane so stale v dolgi vrsti zidane peči in v njih je gorelo dannadan. Pri eni teh peči je preživel Jakob polovico svoje mladosti. Enakomerno je vtikal železno, po dolgosti preluknjano palico v raztopljeno snov, da se je nabrala na koncu palice kepa raztopnine. Potem je pihal skozi palico, in mehka, žareča snov je dobila obliko mehurja, ker jo je vpihani zrak raztegnil, kakor raztegne sapa mehur, če jo pihamo vanj. Zraven peči so bili modeli, ki so dali žareči, znotraj otli kepi obliko, bodisi steklenice ali cevi . . .

Žalostno je bilo gledati te obraze pri delu. Nekateri starčki, ki so pustili svoje življenje in zdravje v tovarni, so imeli strašna lica. Od vednega napihavanja se jim je lice raztegnilo, in oči so bile globoke, velike in žareče, podobne gorečemu oglju, ki se je zajedlo v mehko zemljo.

A dasiravno je bilo delo v tej tovarni skoro nečloveško, je bil Jakob vendarle vedno vesel. »I v bedi klije sreča poštenjaku,« je rekel slaven mož. In poštenjak je bil Jakob od nog do glave.

Priča temu samo en dogodek. Delavci v tovarni so imeli sicer stroge nadzornike, a delali so včasih lahko, kar so hoteli. Nadzorniki so bili brezvestni ljudje. Največkrat so se zbrali v kakem kotičku, da jih delavci niso videli in oni ne njih. Pravili so, kako so igrali in se kratkočasili. V tem so bili delavci brez nadzorstva, in nekateri so kar popuščali delo. A ti še niso bili najhujši. Kdo bi jim tudi zameril, če so se malo oddehnili, saj so potem morali zopet hiteti, ko so prišli nadzorniki! — Hujši so bili oni, ki so hoteli ta čas porabiti v nepoštene namene. Nekateri so skrivaj vtaknili par steklenic v žep in jih zvečer nesli domov. Bilo jih je nekaj, ki so jih potem prodajali tuintam.

Jakob je to opazil, a v začetku ni hotel nič reči. To se je pa ponavljalo, in postalo mu je hudo. Sicer malenkostna stvar — a Jakoba je silno pekla. Zato je povedal nekoč zbranim delavcem odkrito svoje mnenje. Rekel je: »Ker že ravno govorimo o svojem težavnem delu